

SIYASAL EKONOMİ AÇISINDAN BÜYÜME, ENFLASYON VE BÜTÇE AÇIKLARI: TÜRKİYE ÜZERİNE BİR UYGULAMA

Yrd. Doç. Dr. Alpaslan Akçoraoğlu

Gazi Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Yrd. Doç. Dr. Funda Yurdakul

Gazi Üniversitesi

İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi

Özet

Bu çalışma, Türkiye'de iktisadi büyüme, enflasyon ve bütçe açıklarının siyasal yönlerini incelemektedir. Geleneksel modeller bu makroekonomik değişkenlerin dinamiklerini bütünüyle açıklamakta başarısız olmuşlardır. Daha yeni modeller ise geleneksel modellerin büyük ölçüde ihmal ettiği siyasal faktörler üzerinde durmaktadırlar. Bu makalenin başlıca amaçlarından biri, 1987:1-2003:1 dönemine ilişkin üç aylık verileri kullanarak Türkiye'de siyasal ekonomik dalgalanmaların bulunup bulunmadığını araştırmaktır. Oportünistik modellerin temel varsayımlarından birine göre, seçim öncesi dönemde genişletici maliye politikası uygulanmasının amacı siyasetçilerin iktisadi büyümeyi hızlandırarak seçmenleri manipüle etmek istemesidir. Bu makalede sunulan ampirik bulgular gösteriyor ki genel seçimlerin yapıldığı dönemlerde Türkiye'de bütçe açıklarında bir artış gözlemlenmektedir. Buna karşın, seçim dönemlerinin enflasyon ve iktisadi büyüme üzerinde önemli bir etkisi bulunmamaktadır. Çalışmamızın ikinci temel amacı ise siyasal partilerin partizan (ideolojiye bağımlı) bir makroiktisat politikası izleyip izlemediklerini araştırmaktır.

Anahtar Kelimeler: Siyasal ekonomi, enflasyon, bütçe açıkları, siyasal devresellikler, iktisadi büyüme.

Political Economy of Growth, Inflation and Budget Deficits: an Application for Turkey

Abstract

This paper examines political aspects of economic growth, inflation and budget deficits in Turkey. Traditional models failed to fully explain the dynamics of these macroeconomic variables. More recent models focus on political factors largely ignored by traditional models. One of the major objectives of the present paper is to test the existence of politico-economic cycles in Turkey by employing the quarterly data covering the period 1987:1-2003:1. A key assumption of the opportunistic models is that an expansionary fiscal policy stems from the desire of politicians to expand output and manipulate the electorate in pre-election periods. The empirical findings presented in this paper indicate that general elections increase budget deficits in Turkey. However, inflation and economic growth are not affected by the periods of election. The second major objective of this paper is to investigate whether politicians exhibit partisan (ideology-motivated) behavior, and whether it is possible to distinguish among different economic policies across political parties. The empirical results in this paper reveal that there is no clear evidence of an ideological element in economic policies of different governments for the specific case of Turkey.

Key Words: Political economy, inflation, budget deficits, political cycles, economic growth.

Siyasal Ekonomi Açısından Büyüme, Enflasyon ve Bütçe Açıkları: Türkiye Üzerine Bir Uygulama

1.Giriş

Siyasal faktörleri ihmal eden geleneksel modeller makroekonomik dinamikleri yeterli biçimde açıklamakta başarısız olmuşlardır. Makroiktisat politikalarına yönelik “siyasal ekonomi yaklaşımı” olarak bilinen yeni analitik çalışmalar, siyasal ve kurumsal faktörlerin makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini özellikle vurgulamaktadırlar. Enflasyon ve stabilizasyon üzerine yapılan yeni çalışmalar, enflasyonun geleneksel iktisadi sebepleri kadar enflasyonun siyasal ve kurumsal belirleyicileri üzerinde de önemle durmaktadırlar. Siyasal ekonomi yaklaşımı, oyun teorisi ve kamusal seçim teorisinin analitik araçlarından yararlanarak kamu otoritelerinin iktisat politikası kararlarını analiz etmeye çalışmaktadır.

Siyasal ekonomi yaklaşımı çerçevesi içerisinde makroiktisat politikası kararları kollektif eylemlerin bir sonucu olarak görülmekte ve siyasal kurumların aracılık ettiği bireysel politika tercihlerinin toplulaştırılması (aggregation) sürecinden kaynaklandığı kabul edilmektedir (AGENOR/MONTIEL,1996). Temsili demokrasilerde, sözkonusu tercihlerin politika belirleyicilerine iletilmesi işlemini gerçekleştiren mekanizmalardan biri seçimlerdir. Gelişmiş ülkelerde seçimlerin makroekonomik etkilerinin yoğun biçimde incelenmesi “siyasal ekonomik devresel dalgalanmalar (political business cycle)” alanında oldukça geniş bir literatürün oluşmasına yol açmıştır.

Gelişmekte olan ülkelerde seçimlerin makroekonomik etkilerini araştıran ampirik çalışmalar oldukça sınırlı düzeyde kalmıştır. Bu çalışmanın amaçlarından biri, Türkiye’de genel seçimlerin iktisadi büyüme, enflasyon ve bütçe açıkları gibi önemli makroekonomik değişkenler üzerindeki etkisini ampirik olarak araştırmaktır. Seçim devresel dalgalanmalarına ilişkin siyasal ekonomi modellerine göre, oportünist siyasal iktidarlar seçimlerden önce iktisat politikasını siyasal kazançları için manipüle edeceklerdir. Siyasal ve iktisadi devresel dalgalanmalar arasındaki bu varsayımsal ilişkinin gelişmekte olan ülkeler için daha büyük ölçüde geçerli olması gerekir çünkü bu ülkelerdeki

yoksul ve eğitimsiz seçmen kitlesinin siyasal manipülasyonlardan etkilenme olasılığının daha yüksek olduğu düşünülebilir. Bununla birlikte, sınırlı sayıdaki ampirik çalışmalara dayanarak gelişmekte olan ülkelerin hepsinde düzenli seçim devresel dalgalanmalarının bulunduğunu ileri sürmek oldukça zordur.

Politika belirleyicilerin yeniden seçilme olasılıklarını azamileştirmeye çalıştıkları oportünistik politika modelleri yanında, farklı siyasal partilerin değişik seçmen gruplarının iktisadi ideolojilerini temsil etmeye çalıştıkları “partizan” modeller de bulunmaktadır. Bu çalışmanın diğer bir önemli amacı ise Türkiye’de 1987-2003 döneminde iktidarda bulunan farklı ideolojilere sahip siyasal partiler ile bazı önemli makroekonomik değişkenler arasındaki ilişkileri ampirik olarak araştırmaktır. Siyasal partiler ve makroekonomik politika sonuçları arasında bir ilişki olup olmadığı ve eğer böyle bir ilişki varsa bunun hangi derecede olduğu incelenecektir. Dolayısıyla, elde edilecek ampirik sonuçlar, siyasal iktidarların ideolojik farklılıklarının makroekonomi yönetimi üzerinde anlamlı bir etkisinin olup olmadığı sorusuna yanıt verebilir.

Bu çalışmanın diğer bölümleri aşağıdaki gibi organize edilmiştir: ikinci bölümde siyasal ekonomi yaklaşımının analitik yapısı ve daha önce yapılmış ampirik çalışmalar özet biçimde açıklanmaktadır. Üçüncü bölümde, Türkiye’de siyaset ve makroekonomi yönetimi ilişkileri kısaca tartışılmaktadır. Dördüncü bölümde, veriler ve ampirik sonuçlar sunulmaktadır. Beşinci bölüm ise özet ve sonuçları kapsamaktadır.

2. Siyasal Ekonomi Yaklaşımının Teorik Çerçevesi

2.1. Enflasyon, Stabilizasyon ve Bütçe Açıklarının Siyasal Ekonomisi

Bu alt bölümde enflasyon, stabilizasyon ve bütçe açıklarına ilişkin siyasal ekonomi yaklaşımı kısaca incelendikten sonra, bir sonraki alt bölümde bu çalışmanın başlıca araştırma konularından biri olan siyasal devresel dalgalanmalar hakkındaki literatür incelenecektir. Üçüncü alt bölüm ise daha önceki ampirik araştırmaların sonuçlarını kısaca özetlemektedir.

Makroiktisat politikasına ilişkin siyasal ekonomi yaklaşımına göre, politika belirleyiciler kamu harcamaları, parasal genişleme ve vergileme gibi konularda kararlar alırken stratejik davranırlar ve kendi siyasal ve ideolojik hedeflerine uygun biçimde hareket ederler (EDWARDS, 1993). Bu yeni yaklaşım ile politika kararlarını tamamen dışsal kabul eden veya toplumun refahının bugünkü değerini maksimize etmeye çalışan “iyiliksever bir diktatör (benevolent dictator)” tarafından bu kararların alındığını varsayan geleneksel yaklaşım arasında önemli farklılıklar bulunmaktadır. Dolayısıyla, bu yeni

yaklaşım içerisinde, ekonomik politika içsel bir değişken haline gelmekte ve ülkenin siyasal ve kurumsal özellikleri tarafından belirlenmektedir. Politika belirlenmesine ilişkin pozitif yaklaşım, geleneksel teorilerin enflasyon dinamiklerini ampirik olarak açıklamakta yetersiz kalmalarından kaynaklanmıştır. Özellikle çeşitli gelişmekte olan ülkelerdeki enflasyon davranışları optimal vergileme teorilerinin sonuçlarını desteklememektedir (EDWARDS / TABELLINI, 1991).

Enflasyonun siyasal ekonomisine ilişkin yeni gelişmeler karar verme sürecinde farklı aktörlerin oynadığı rolü tanımlamak için bazı formel oyun teorisi modellerini kullanmışlardır. Bu modeller enflasyon ve stabilizasyonun bölüşüm üzerindeki etkileri üzerinde durmaktadırlar. Bu görüşe göre, siyasal çatışmanın varlığı enflasyonist süreci hızlandırır. Toplum içindeki farklı gruplar ve siyasal partiler uygulanacak vergi sistemi üzerinde değişik görüşlere sahiptirler. Dolayısıyla, bu çatışma hükümetin gelir toplama kapasitesini sınırlar ve etkin olmayan bir vergi sistemine neden olarak, enflasyon vergisine veya kamu borçlanmasına başvurulmasını zorunlu kılar (EDWARDS, 1993).

Bununla birlikte, karşıtların mücadelesi kavramına dayalı teorik modellerin çok genel olduğu ve çatışmanın çözümlenmesini sağlayan kesin mekanizmayı tanımlayamadığı belirtilmektedir. Enflasyon ve stabilizasyona bir farklı yaklaşım kurumların ve kredibilitenin rolü üzerinde durmaktadır. SARGENT (1982) enflasyonist bir sürecin kontrol altına alınabilmesi için parasal ve mali rejimlerde inandırıcı (credible) bir değişimin gerçekleştirilmesi gerektiğini ileri sürmektedir. Kredibilite tartışmalarının bir diğer uzantısı ise hükümetin belirli politikalara önceden bağlanması (precommitment) önerisinin yanısıra, bir diğer kavram olan "itibar (reputation)" üzerinde durulmasıdır. Bu yaklaşıma göre hükümetlerin itibarlarını sürdürme isteği onları sınırlı bir politika seçenekleri seti ile karşı karşıya bırakır (PERSSON/TABELLINI, 1990).

Diğer yandan, gelişmekte olan ülkelerde uygulanan stabilizasyon ve yapısal uyum programlarına ilişkin olarak yakın zamanlarda gerçekleştirilen çalışmalar, politika reformlarının başarısında siyasal faktörlerin önemini belirtmektedirler. Bu çalışmalar stabilizasyon ve yapısal uyum programlarının başarılı bir biçimde uygulanmasında, özellikle siyasal özendiriciler (incentives) ve politika belirleyicilerin karşılaştığı kurumsal sınırlılıklar gibi faktörler üzerinde durmaktadırlar (FREY/EICHENBERGER, 1994). Yapısal uyum programları kısa dönemli maliyetleri yanında önemli sosyal, siyasal ve gelir dağılımı sorunları meydana getirmektedirler. Kamu sektörü reformu, özelleştirme, devalüasyon, tarımsal desteklerin kaldırılması ve ücret artışlarının sınırlandırılması gibi yapısal uyum programları bağlamında önerilen politikalar, siyasal partilerin dayandıkları halk kesimlerini rahatsız edebilir. Dolayısıyla, yapısal reformların siyasal sonuçları iyi biçimde anlaşılmasa, seçmenlerin

stabilizasyon çabalarına karşı reaksiyonu, yapısal uyum programının başarısını engelleyebilir ve statüko'ya geri dönüşü zorunlu kılabilir (AGENOR/ Siyasal iktidarlar genellikle belirli bir seçmen kitlesini kazanmak veya muhafaza etmek amacıyla iktisadi alanı kontrol etmeye çalışırlar. Politikacılar hükümetin ekonomiye müdahalesini savunma eğilimindedirler çünkü piyasaların regüle edilmesi siyasal organizasyonların gerçekleştirilmesi için önemlidir. Siyasal iktidar, patron-müşteri ilişkileri ağının kurulması aracılığıyla kendi rejimini kurumsallaştırmaya çalışır ve böylece iktidarda kalabilmek için gerekli desteği elde etmeyi amaçlar (BATES, 1990). Siyasal liderler sadık takipçilerini veya kendilerinin iktidarda daha uzun süre kalmasını sağlayabilecek kesimleri ekonomiye doğrudan müdahale ederek ödüllendirirler. Teşvikler, dış ticaret lisanslarının seçici biçimde dağıtılması ve belirli sektörlerle düşük maliyetle kredi verilmesi gibi yöntemler aracılığıyla kamu kaynakları bu gruplara aktarılır. Bu tip müdahaleler genellikle malların devlet müdahalesiyle dağıtıldığı bir sisteme yol açar ve piyasanın fiyat sinyalleri aracılığıyla bilgi edinmesini engeller.

İktisadi reformlar ise tam tersine siyasal iktidarın gücünü önemli ölçüde zayıflatabilecek politika değişiklikleri içerirler (AGENOR/MONTIEL,1996). Yapısal reformlar siyasal iktidarla yakın ilişkileri olan bazı toplumsal grupların ayrıcalıklı statülerine son verebileceğinden, değişken bir siyasal ortam yaratır. Gelişmekte olan ülkelerdeki yapısal uyum programlarının uzun dönemde iktisadi büyümeyi arttırdığı ve toplumun genel refahını arttırdığı ileri sürülmekle birlikte, kısa dönemli maliyetleri inkar edilemez. Uzun dönemli reform programlarının genellikle belirli bir noktadan sonra siyasal iktidar açısından çekiciliğini yitirdiği gözlemlenmektedir. Dolayısıyla, bu tip programların iktisadi koşullara uygunluğu yanında siyasal uygulanabilirliğinin de dikkate alınması gerekmektedir.

Bu alt bölümde son olarak bütçe açıklarının siyasal ekonomisi ele alınacaktır. Teorik açıdan, siyasal sebepli mali açıkların en az dört grup siyasal ekonomiye dayalı açıklaması bulunmaktadır: (a) demokrasilerin doğasında bulunan mali açık eğilimine ilişkin kamusal seçim modelleri; (b) siyasal istikrarsızlık ve merkeziyetçi olmayan (decentralized) hükümetler; (c) stratejik borç modelleri; ve (d) siyasal devresel dalgalanma modelleri. Kamusal seçim (public choice) modellerine göre bütçe açıkları siyasal kurumlar tarafından etkilenir. Anayasal sınırlamaların bulunmaması halinde, modern demokrasiler aşırı harcama yapma ve bütçe açıkları verme eğilimindedirler. Buna karşın, kamusal seçim modellerinin oldukça zayıf varsayımlara dayandığı ileri sürülmüştür. Ampirik açıdan değerlendirildiğinde veriler bu teorinin sonuçlarını desteklememektedir çünkü ampirik araştırmalara göre demokrasilerin yalnızca bir alt kümesi sistematik olarak mali açık verme eğilimindedir. Ayrıca, mali

açıklara demokratik olmayan rejimlerde de en az demokratik rejimlerde olduğu kadar rastlanmaktadır (COSETTI / ROUBINI, 1993).

Siyasal istikrarsızlık faktörünü vurgulayan modellere göre, kısa ömürlü ve çok partili koalisyonlar mali açıkları arttırmalar (ROUBINI/SACHS,1989). Bunun nedeni, negatif ekonomik şoklar karşısında bir koalisyon içinde işbirliği ve uzlaşmayı sağlamanın zorluğudur. Gerçekten de, oyun teorisine göre, oyuncu sayısı fazla ve oyuncuların zaman ufku kısa ise işbirliği daha güçtür. Ayrıca, bazı yazarlar kamu kesimine ilişkin mali kararların merkezi olmayan bir yapı içinde alınmasının, mali açıklar üzerindeki olumsuz etkilerini vurgulamaktadır. Bir ülkedeki harcama ve vergileme kararları dağınık bir yapı içinde alınıyorsa (merkezi, bölgesel ve yerel otoriteler tarafından), kamu harcamaları aşırı biçimde artma eğilimi gösterebilir.

Stratejik borç modellerine göre, siyasal değişkenler ile bütçe açıkları arasındaki ilişkiler iktisat politikasının belirlenmesinde partizan faktörlerin oynadığı rol ile açıklanabilir. Siyasal partiler belirli seçmen gruplarının iktisadi tercihlerini temsil etmektedir ve bu partiler yeniden seçilme stokastik olasılıklarına göre iktidara gelirler. Yeniden seçilememe olasılığı büyüdükçe ve partiler arası siyasal/ideolojik kutuplaşma (tercihlerdeki farklılık) arttıkça, bütçe açıklarının daha büyük olacağı gösterilmiştir (ALESINA/TABELLINI,1990). Siyasal iktidar kamu borçlanması düzeyini stratejik olarak kullanmakta ve daha farklı maliye politikası hedeflerine sahip gelecekteki hükümetlerin alternatif politika imkanlarını ortadan kaldırmaktadır.

Son olarak, bazı modeller politika belirleyicilerin seçimlerle ilgili amaçlarını vurgulamakta ve seçimlerden önce maliye politikasının oldukça genişletici olabileceğini ileri sürmektedirler. Siyasal iktidarlar yeniden seçilme şanslarını arttırmak için seçimlerden önce aşırı kamu harcaması yapacaklar, vergilerde indirimlere gidecekler ve vergi artışlarını erteleyeceklerdir. Dolayısıyla, seçim dönemlerinde mali açıkların arttığı görülecektir. Bu modellerin yapısı ve sonuçları bir sonraki alt bölümde ayrıntılı biçimde tartışıldığı için bu alt bölümde üzerinde durulmayacaktır.

2.2. Siyasal Ekonomik Devresel Dalgalanmalar

Seçimler ile ekonomik devresel dalgalanmalar ve bütçe açıkları arasındaki ilişkileri inceleyen çok sayıda model geliştirilmiştir. Bu modeller hükümetlerin seçimlerden önceki süreçte diğer zamanlardan farklı davrandığını varsayarlar. Siyasal iktidarın seçimlerden önceki davranışlarının yapısı modelin iki önemli varsayımına bağlı olacaktır: (i) siyasal iktidarın tercihleri, ve (ii) seçmenlerin beklentilerini oluşturma mekanizması (uzağı göremeyen veya rasyonel). Tercihleri bakımından hükümetler basitçe ikiye ayrılabilir. Siyasal iktidarın

birincil amacı yeniden seçilmek olabilir veya alternatif olarak, belirli bir ideolojiye uygun olarak spesifik hedeflere ulaşmayı amaçlayabilir. Eğer siyasal partiler yalnızca iktidar amaçlı kurumlar ise siyasal ideolojileri ne olursa olsun iktidardaki politikacıların hepsinden benzer davranışları göstermesini bekleyebiliriz. Diğer yandan, eğer partiler ideolojilerine bağlı hareket ediyorlarsa, politikacılar “partizan” bir davranış gösterecekler ve siyasal partilerin iktisadi politikalarının farklılaştığını gözlemlemek mümkün olacaktır (EDWARDS, 1993).

Gelişmekte olan ülkelere ilişkin siyasal ekonomi yazınının merkezi konularından biri siyasal gücün bu ülkelerdeki kırılabilirliği. Dolayısıyla, siyasal iktidar yeniden seçilebilmek amacıyla ekonomik politika araçlarını manipüle etmek yönünde kuvvetli bir eğilime sahip olacaktır. Siyasal iktidarın bu stratejisi, siyasal ekonomik devresel dalgalanmalara neden olacaktır. Bir siyasal ekonomik devresel dalgalanma, makroekonomik büyüklüklerde genel seçimlerle eşzamanlı olarak meydana gelen politika nedenli dalgalanmaları ifade etmektedir. Bu konudaki ilk modeller, siyasal devresel dalgalanmaları temel olarak siyasal iktidarın seçim kazançları sağlayabilmek amacıyla gerçekleştirdiği ekonomik manipülasyonlar olarak tanımlamaktadır. Seçilmiş hükümet görevlilerinin temel amacının yeniden seçilme umutlarını maksimize etmek olduğu varsayılmaktadır. Bununla birlikte, bu ilk modeller “rasyonel olmayan” veya “uzağı göremeyen (myopic)” seçmenler varsayımları gibi bazı sınırlayıcı varsayımlar içermektedir. Daha yeni analitik modeller ise “rasyonel” ve “ileri görüşlü” seçmenler varsayımlarını benimsemekte ve ekonomik birimler arasındaki bilgi asimetritelerinin rolünü vurgulamaktadırlar. Bu yeni modeller ilk modellerle benzer sonuçlar vermesine rağmen, yeni modellerin temel ilgi alanı seçim zamanını ile politika araçlarındaki devresel dalgalanmalar arasındaki ilişki üzerinde yoğunlaşmaktadır.

Geleneksel veya “oportünistik” modeller kapalı bir ekonomide enflasyon-ışsızlık değiş tokuşu (trade-off) varsayımından hareket etmektedirler. NORDHAUS (1975) ve LINDBECK (1976) tarafından geliştirilen modeller, temel olarak beklentileri de içeren Phillips eğrisine ve geriye dönük beklentilere dayanmaktadır. Seçmenlerin enflasyon ve işsizliğe bağlı bir tercihler dağılımı bulunmaktadır. Model sonuçlarına göre, işsizlik ve enflasyon seçimlerden önce belirli bir düşüş gösterirken, seçim sonuçlarının ardından hızlı biçimde yükselirler. İşsizlik oranının toplam talep düzeyi ile ters yönde ilişkili olduğu varsayımı altında, seçim öncesi dönemde siyasal iktidar kısa dönemli Phillips eğrisi çerçevesinde kamu harcamalarını ve dolayısıyla toplam talebi arttıracaktır. Seçimleri takiben, kamu harcamalarında enflasyonu düşürmek amacıyla bir daralma meydana gelir ve bu politika aynı zamanda resesyona ve bir işsizlik artışına neden olur. Dolayısıyla, bu yaklaşım çerçevesinde, sözkonusu devresel

dalgalanmalar değişik siyasal iktidarlar için benzer bir kalıba sahip olacak ve iktidardaki partinin ideolojisinin herhangi bir önemi olmayacaktır.

Siyaset bilimi geleneği içerisinde geliştirilen bazı önemli geçmiş modeller ise politikacıların yüksek düzeyde partizan (ideolojilerine bağlı) olduklarını ve kendi spesifik siyasal hedeflerini gerçekleştirmek için çalışacaklarını varsaymaktadır (HIBBS, 1977). Nordhaus-Lindbeck yaklaşımına tamamen zıt bu varsayım, hükümetlerin siyasal inançlarına göre farklı biçimde hareket edeceklerini ima eder. Sağcı siyasal iktidarların enflasyonun kontrolüne daha büyük önem verdiği, buna karşın solcu siyasal iktidarların işsizliğin azaltılması ve ekonomik büyümenin sağlanması konularına daha büyük öncelik verdiği ileri sürülmektedir. Bununla birlikte, HIBBS (1977)'in modeli de aynen Nordhaus-Lindbeck modelleri gibi iktisadi birimlerin uzağı göremediklerini varsaymakta ve sonuç olarak hükümetler Phillips eğrisinin sunduğu seçeneklerden yararlanabilmektedirler. Tercihlerindeki farklılıklara uygun biçimde siyasal iktidarlar Phillips eğrisi üzerinde farklı pozisyonlar seçeceklerdir. Dolayısıyla, sol eğilimli hükümetler sağ eğilimli hükümetlere göre daha yüksek enflasyon oranlarını tercih edeceklerdir.

Daha yeni analitik modeller ise seçmenlerin rasyonel biçimde karar aldıklarını fakat siyasal iktidarın tercihleri ve hedefleri konusunda eksik bilgiye sahip olduklarını varsaymaktadır. Bununla birlikte, rasyonel ekonomik devresel dalgalanmalar modelleri de siyasal ideolojisi ne olursa olsun politika belirleyicilerin benzer biçimde davranacaklarını kabul etmektedir. ROGOFF / SIBERT (1988) ve ROGOFF (1987, 1990) tarafından oluşturulan bazı önemli modeller, rasyonel beklentiler ile bilgi asimetrisi varsayımlarını birlikte ele almakta ve oyun teorisi yaklaşımını kullanmaktadır. Geleneksel ve yeni "rasyonel" siyasal devresel dalgalanmalar modellerinin ortak yönlerinden biri politika araçlarının seçimlerden önce sistematik biçimde manipüle edilmesi varsayımına dayanmalarıdır. Buna karşın, eski ve yeni modeller arasındaki önemli farklardan biri, yeni modellerde belirli tipteki bir bütçe devresel dalgalanmasının her seçimde sistematik olarak gerçekleşmek zorunda olmamasıdır (ROGOFF, 1990). Bir diğer önemli fark ise rasyonel seçim devresel dalgalanmasının politika araçlarının hareketine mutlaka yansımaya rağmen output, enflasyon ve işsizlik değişkenlerinin davranışına her zaman yansımabilmesidir. ROGOFF (1987) modelinin sonuçlarına göre ise siyasal devresel dalgalanmalar enflasyon ve para arzını etkilerken, output (iktisadi büyüme) değişkeni için böyle bir etki bulunamamıştır.

ROGOFF/SIBERT(1988) ve ROGOFF (1990) modellerinde, seçmenler siyasal iktidarın "yeterliliği (competence)" konusunda tam bilgi sahibi olmadıklarından, hükümetin seçimlerden önce kamu harcamalarını arttırarak yeterliliği hakkında seçmenlere bir sinyal göndermesi beklenebilir. Bu genişletici

politikanın enflasyonist etkileri belirli bir gecikmeyle seçimlerden sonra hissedilir. Rasyonel seçmenlerin siyasal iktidarın yeterliliğine iktisat politikalarındaki bozulmalar (distortions) aracılığıyla karar verdiği varsayılmaktadır. Sadece yeterli politikacılar seçmenlere yeterlilikleri hakkında sinyal vermek isteyeceklerinden, siyasal devresel dalgalanmalar yalnızca arada sırada meydana gelecek ve büyüklükleri küçük olacaktır (KHEMANI, 2000).

Diğer yandan, bazı yazarlar siyasal partilerin amaç fonksiyonun (objective function) yalnızca iktidar olma güdüsüyle ile sınırlanamayacağını ileri sürmüşler ve politikacıların farklı ideolojilere sahip olduğu varsayımını modellerine dahil etmişlerdir. BARRO/GORDON (1983) model çerçevesini temel alan ALESINA (1987) ise enflasyon ve işsizlik hakkında farklı tercihlere (ideolojilere) sahip iki siyasal partinin durumunu incelemiştir. Sağ kanat partinin tercihi görel olarak daha fazla enflasyonun kontrolü yönüdeyken, sol kanat partinin işsizliğin azaltılmasına daha büyük önem verdiği varsayılmıştır. Üretimin tam-istihdam düzeyine ulaşmasını engelleyen bir sapmanın meydana gelmesi durumunda, hükümetin bu düzeye ulaşmasını sağlayabilecek tek aracın beklenmedik bir enflasyon artışı yaratmak olduğu kabul edilmektedir.

Özel sektörün enflasyon hakkındaki beklentilerini seçim sonuçlarını gözlemlemeden önce oluşturduğu varsayımı altında, sağ eğilimli hükümetlerin iktidar döneminin ilk yarısına esas olarak resesyon (ve düşük enflasyon) hakim olacaktır. Buna karşın, sol eğilimli hükümetin iktidarının ilk yarısında ekonomik büyüme artacak ve enflasyon yükselecektir. ALESINA (1987)'nin modelinde partizan (ideolojiye bağlı) siyasal iktidarların rolü analize dahil edilmekte ve dolayısıyla, siyasal kutuplaşma makroekonomik politika sonuçlarını açıklamakta önemli bir rol üstlenmektedir.

2.3. Daha Önceki Ampirik Çalışmalar

Gelişmiş ülkelere ilişkin ampirik çalışmaların sonuçlarına göre siyasal devresel dalgalanmaların küçük olduğu ve fazla sık meydana gelmediği söylenebilir. Dolayısıyla, endüstrileşmiş ülkelerin deneyimleri genellikle rasyonel-oportunistik modellerin öngörülleri ile tutarlıdır. ALESINA vd. (1997)'nin bulgularına göre OECD ülkelerinde seçim yıllarında maliye politikası genişleticidir (düşük vergiler ve yüksek harcama düzeyi). ALESINA / ROUBINI (1992) ise enflasyonun seçimlerden sonra artma eğilimi gösterdiği sonucuna varmaktadırlar (muhtemelen seçimler öncesi genişletici politikaların bir sonucu olarak). TUFTE (1978)'in Amerika Birleşik Devletlerine (ABD) ilişkin bulgularına göre bazı başkanlık seçimlerinden önce mali araçlar (özellikle transferler) siyasal olarak manipüle edilmektedir. Ayrıca, Amerikan eyaletlerinde valilerin görev süresinin yasal olarak sınırlanmasının sonucu olarak yeniden

seçilme imkanlarının bulunmadığı dönemlerde, sistematik biçimde yüksek vergiler ve aşırı kamu harcamaları ile karşılaşmaktadır (BESLEY / CASE, 1995).

Gelişmekte olan ülkelere ilişkin ampirik çalışmalar yanında, bazı yazarlar informel ve gözlemlere dayalı bilgiler temin etmişlerdir. WHITEHEAD (1990) Meksika'da merkezi hükümetin harcamalarının devresel dalgalanma gösterdiğini ileri sürmektedir. Kamu harcamaları yeni başkanın ilk bütçesinde artmakta, daha sonraki iki yıl içinde düşmekte ve başkanlık döneminin sona ermesine doğru tekrar yükselmektedir. HAGGARD / KAUFMAN (1990) ise Şili'nin açık biçimde seçim kaynaklı devresel dalgalanmalar gösterdiğini savunmaktadır. İnceledikleri dört farklı dönemde (1953-55, 1958-59, 1962-64 ve 1968-70), başkanlık dönemi sonrası enflasyonun hızlı bir yükseliş gösterdiği ve bu enflasyonist baskının yeni başkanın iktidara gelmesinden sonraki genişletici politikalarından kaynaklandığı belirtilmektedir.

AMES (1987) 1947-1982 verilerini kullanarak onyeddi Latin Amerikan ülkesi için, KARNIK (1990) Hindistan için, EDWARDS (1993) Şili için ve SCHUKNECHT (1996) bir grup gelişmekte olan ülke için çeşitli ekonometrik yöntemleri kullanarak siyasal devresel dalgalanmaların varlığına ilişkin ampirik kanıtlar elde etmişlerdir. Ayrıca, EDWARDS (1993)'ün Şili'ye ilişkin bulgularına göre siyasal düzlemde sağ'dan sol'a doğru hareket edildiğinde enflasyon oranı yükselme eğilimi göstermektedir. Dolayısıyla, EDWARDS (1993)'ün bulguları ideolojik farklılıkların gelişmekte olan ülkelerde iktisat politikası üzerinde önemli etkilerinin olabileceğini göstermektedir.

3. Türkiye'de Siyasal Faktörler ve Makroekonomik Dengesizlikler

Geleneksel modellerin Türkiye'de enflasyon ve bütçe açıkları gibi makroekonomik değişkenleri bütünüyle açıklayamadıkları kabul edilmektedir (KİBRİTÇİOĞLU, 2001). Dolayısıyla, Türkiye'deki makroekonomik dinamiklerin açıklanmasında siyasal faktörlerin etkilerinin de dikkate alınması gerekmektedir. Siyasal ekonomi yaklaşımı enflasyon, iktisadi büyüme ve bütçe açıklarının incelenmesine katkıda bulunabilir.

Kronik mali (fiscal) istikrarsızlığın yüksek düzeyde gelir ve servet eşitsizliğine sahip orta gelirli ülkelere özgü bir olgu olduğu belirtilmektedir (ÖNİŞ, 1997). Bu kronik problem politika belirleyicilerin çözümleyebileceği teknik bir problem olmaktan çok, toplumdaki daha temel bölüşüm sorunlarının bir yansıması şeklinde anlaşılmaktadır. Devletin yüksek gelir gruplarını yeterli ve etkin biçimde vergileyememesi kronik bütçe açıklarının temel nedenlerinden

birdir. Bu sorun esas olarak siyasal iktidarların toplumda egemen olan gruplara karşı görece zayıflığından kaynaklanmaktadır. Dolayısıyla, yüksek düzeyde gelir ve servet eşitsizliği devletin vergileme olanaklarını kısıtlamakta ve kamu gelirlerinin büyük bölümünün orta ve düşük gelirli gruplar tarafından sağlandığı adaletsiz bir vergi sisteminin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Diğer yandan, devletin karşılaması istenen hedeflerin çokluğu kamu harcamalarının genişletilmesine yönelik önemli baskılar yaratmaktadır (ÖNİŞ, 1997). Devlete yönelik taleplerin önemli bir bölümü ise özel sektörden kaynaklanmaktadır. Örneğin, ithal ikameci model döneminde devlet özel sektöre desteklemek konusunda önemli bir rol üstlenmekte ve özel firmaları uluslararası rekabetten korumak için çeşitli araçlar kullanmaktadır. İthal ikameci dönemde eşitsiz bir gelir dağılımı kalıbının ortaya çıktığı toplumlarda, dışa yönelik kalkınma stratejisi bölüşüm sorunlarını daha da ağırlaştırabilir. Dolayısıyla, liberalizasyon sürecinin olumsuz biçimde etkilediği grupların (ücretliler ve tarım üreticileri gibi) yarattığı popülist baskılar artacak ve bu tip toplumsal baskılar mali istikrarsızlığın önemli bir nedeni olacaktır.

Türkiye’de popülizm tarihsel olarak, siyasal iktidarın geniş halk kesimlerinin bölüşümle ilgili taleplerini yüksek gelir gruplarını vergilemeksizin karşılamaya çalışması biçimde tanımlanmaktadır (BORATAV vd., 2000). Bu konuda tipik bir örnek, 1981-1988 döneminde ücretlerin önemli ölçüde baskı altına alınmasını takiben, 1988 sonrası dönemde uygulanan popülist politikalarıdır. 1987 yılında işçi sendikaları üzerindeki askeri rejim döneminde konulan sınırlamaların kaldırıldığı ve sendikaların siyasal platforma önemli bir aktör olarak geri döndüğü görülmektedir. Genel seçimler öncesi yoğunlaşan popülist baskıların etkisiyle, 1988 sonrası dönemde sosyal altyapıya yönelik kamu harcamalarının arttığı ve ücretlerde önemli artışların sağlandığı görülmektedir. 1988 sonrası dönemin popülizmi daha adil bir vergi sisteminin oluşturulması, yüksek gelir gruplarının vergilenmesi ve iç borçlar için servet vergisi uygulanması gibi politikalarla finanse edilebilirdi. Buna karşın, hükümetin 1989 yılında popülist bir tercihe yöneldiği ve uluslararası sermaye hareketlerinin liberalizasyonunu kabul ettiği görülmektedir. 1988 sonrası dönemde başvuru yoğun iç borçlanma ve uluslararası finansal sermaye girişleri enflasyon artışlarını bir ölçüde sınırlamış ve aynı zamanda özel tüketimin ve kamu harcamalarının artışı sağlayabilmiştir (BORATAV vd., 2000).

BORATAV vd. (2000) ücret artışlarının sınırlandırılmasının gerekliliğini vurgulayan ortodoks stabilizasyon ve yapısal uyum programları deneyimleri ile Türkiye deneyimi arasındaki bu farklılığa dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, Türkiye’de 1988 sonrası dönemde popülist politikaların sürdürülebilmesi yüksek kamu iç borçlanması ve uluslararası finansal sermaye girişleri sayesinde mümkün

olmuştur. Bu koşullar altında liberalizasyon çabaları önemli bir toplumsal muhalefet ile karşılaşmamış ve demokratik bir siyasal yapıya uyum göstermiştir. Buna karşın, bu tip bir popülizmin temel sorunu kısa dönem için geçerli olmasıdır. Kamu açıkları, yüksek borç yükü ve/veya cari işlemler açıkları eninde sonunda sürdürülemez düzeylere ulaşmaktadır. Türkiye ekonomisinin 1994, 2000 ve 2001 yıllarında yaşadığı şiddetli finansal krizler bu tip iktisadi politikaların uzun dönemde sürdürülemez olduğunu göstermektedir. 1980, 1994 ve 2001 yıllarındaki finansal krizler sonrası uygulanan ortodoks kriz-yönetimi politikaları ise popülizmin tam karşıtı bir tablo ortaya çıkarmaktadır (BORATAV vd., 2000). Dolayısıyla, kriz sonrası uygulanan mali uyum politikalarından en olumsuz biçimde etkilenenler yine orta ve düşük gelirli gruplar olmaktadır.

Ekonomiye büyük ölçüde devletin egemen olduğu ve siyasetin genellikle bir rant-dağıtım mekanizmasına dayandığı bir ülkede, siyasal yapının enflasyonist bir eğiliminin bulunması beklenebilir. Önemli kısa dönem maliyetleri bulunan stabilizasyon programlarının ve yapısal reformların uygulanması, iktidar amaçlı siyasal partiler için muhalefetin güçlenmesi ve seçmen desteğini kaybetmek gibi bazı riskler içermektedir. Siyasal partilerin genellikle neo-liberal iktisat politikalarını benimsemelerine rağmen, bu riskler nedeniyle uzun bir süre yapısal reform programlarını uygulamaktan kaçındığı ileri sürülmektedir (CİZRE-SAKALLIOĞLU / YELDAN, 1999).

Türkiye’de 1988-sonrası dönemde makroekonomik istikrarsızlığın artışının başlıca nedenlerinden biri 1980-1987 döneminde siyasal rejimin sınırlayıcı yapısı nedeniyle baskı altında tutulabilen popülist taleplerin yeniden ortaya çıkmasıdır. Ayrıca, 1980’li yıllarda devlet bürokrasisinin artan biçimde politize olmasının, devletin yolsuzlukları kontrol altına alma ve popülist genişletici politikalara engel olma kapasitesini azalttığı ileri sürülmüştür (ÖNİŞ, 1997). Makroekonomik istikrarsızlığın bir diğer siyasal nedeninin ise seçimlerin sıklığı olduğu belirtilmektedir. Seçimlerin sıklığının siyasal iktidarların ve politika belirleyicilerin zaman ufkunu daralttığı ve uzun dönemli politika tercihlerine yönelmelerini engellediği düşünülmektedir.

Diğer yandan, Türkiye’deki kronik makroekonomik istikrarsızlığın yalnızca iktisat politikası hataları ile açıklanabilecek basit bir olgu olmadığı ve daha çok yapısal faktörlerden kaynaklandığı savunulmaktadır. Bazı yazarlar, makroekonomik dengesizliklerin global piyasalar ile bütünleşmeyi öngören neo-liberal kalkınma modelinin doğal sonucu olduğunu ileri sürmektedirler (CİZRE / YELDAN, 2002). Diğer bazı iktisatçılar ise tam konvertibiliteye geçişin zamanlaması gibi bazı iktisat politikası hatalarını vurgulasalar bile, temel sorunun yapısal olduğunu kabul etmekte ve makroekonomik politikalara ilişkin popülist kalıpların kırılabilmesi için kurumsal düzeyde uzun dönemli reformların gerçekleştirilmesinin zorunlu olduğunu belirtmektedirler (ÖNİŞ, 1997).

Bunlara ilaveten, Türkiye’de uygulanan IMF programlarının iktisat politikası seçeneklerini önemli ölçüde azalttığı söylenebilir. Nobel ödüllü iktisatçı STIGLITZ (2002)’e göre, IMF politikaları yalnızca iktisadi analiz ve gözlemlerden kaynaklanmamakta, fakat aynı zamanda serbest piyasa köktenciliğini (free market fundamentalism) temel alan bir ideolojiye dayanmaktadır. IMF tarafından gelişmekte olan ülkelere empoze edilen yanlış iktisat politikaları “Batılı finansal çevrelerin çıkarlarını ve ideolojisini yansıtmaktadır” (STIGLITZ, 2002). Kredi talep eden ülkelere serbest piyasa dogmasının önerileri benimsetilmekte ve dolayısıyla, IMF kendi neo-liberalizm vizyonunu gelişmekte olan ülkelere empoze edebilmektedir.

4. Ampirik Analiz

4.1. Test Edilecek Hipotezler, Veriler ve Ampirik Analizin Çerçevesi

İkinci bölümde siyasal nedenli ekonomik devresel dalgalanmalara ilişkin bazı önemli modelleri ve bu modellerin ampirik öngörülerini inceledik. Bu bölümde, ilk olarak, politikacıların seçim dönemlerinde siyasal kazanç sağlamak amacıyla iktisat politikasını manipüle edecekleri şeklindeki hipotezi, Türkiye örneği için ampirik olarak test edeceğiz. Oportünistik politika modelleri, politika belirleyicilerin yeniden seçilme olasılıklarını maximize etmeyi amaçladıkları temel varsayımına dayanmaktadır. Ayrıca, partizan modeller tarafından ileri sürülen ve farklı ideolojilere sahip siyasal iktidarların değişik makroiktisat politikalarını benimseyecekleri şeklindeki hipotez, Türkiye verileri kullanılarak test edilmeye çalışılacaktır.

Ampirik analizimizde kullanılan makroekonomik değişkenlere ilişkin veri seti T.C. Merkez Bankası elektronik veri dağıtım sisteminden elde edilmiştir (www.tcmb.gov.tr). Veri seti 1987(1)-2003(1) dönemine ilişkin 3 aylık verileri kapsamaktadır. Ayrıca, seçim tarihlerine ve incelediğimiz dönemde iktidarda bulunan siyasal partilere ilişkin bilgi Yüksek Seçim Kurulu’ndan elde edilmiştir (Bakınız EK). Bu çalışmada kullanılan değişkenler aşağıda verilmiştir.

INF : Enflasyon oranı (yıllık yüzde değişim oranı).

M : Para arzı (yıllık yüzde değişim oranı).

EXC : TL / \$US döviz kuru (yıllık yüzde değişim oranı).

BA : Bütçe açığının GSMH’ya oranı.

GR : İktisadi büyüme (GSMH’nın yıllık yüzde değişme oranı).

I : Toplam yatırımlar (yıllık yüzde değişim oranı)

GNP: Reel GSMH (1987 fiyatlarıyla)(milyar TL). Mevsimsel etkilerden arındırılmıştır.

u, v, ε: Hata terimleri

Bu çalışmada kullanılan kukla değişkenler ise aşağıda tanımlanmıştır:

- D : Milletvekili genel seçimlerinin olduğu dönemlerde 1, diğer dönemlerde sıfır değerini alan kukla değişken.
- Z1 : Sol-eğilimli (merkez-sol) bir partinin hükümete katıldığı dönemlerde 1, diğer dönemlerde sıfır değerini alan kukla değişken.
- Z2 : Dinsel (religious)/İslamcı ideolojiye bağlı bir partinin hükümete katıldığı dönemlerde 1, diğer dönemlerde sıfır değerini alan kukla değişken.
- Z3 : Milliyetçi (sağ) ideolojiye sahip bir siyasal partinin hükümete katıldığı dönemlerde 1, diğer dönemlerde sıfır değerini alan kukla değişken.

Bu çalışmada Türkiye’de 1987 yılı sonrası dönemde iktidarda bulunan siyasal partiler ideolojik bakımdan aşağıdaki biçimde sınıflandırılmıştır (sağ ve sol kanat siyasal partiler ayırımı temel alınmıştır):

Sağ-kanat partiler: ANAP, DYP, DTP, RP ve MHP.

Sol-kanat partiler (merkez-sol partiler): CHP, DSP ve SHP.

Ayrıca, analizimizde kullanılmak üzere aşağıdaki ampirik denklemler (1-3) oluşturulmuştur. Her bir denklem birbirinden *tamamen bağımsız* olarak düşünülmüştür. Dolayısıyla, denklemler arasında herhangi bir eşanlı bağımlılık ilişkisi sözkonusu değildir. İlk denklemde enflasyon, bir açıklayıcı değişkenler seti ile kukla değişken (D)’nin fonksiyonu olarak tanımlanmaktadır.

$$INF_t = \alpha_0 + \alpha_1 D_t + \alpha_2 M_t + \alpha_3 EXC_t + \alpha_4 BA_t + u_t \quad (1)$$

İkinci denklemde ise iktisadi büyüme ile onun bazı temel belirleyicileri ve kukla değişken (D) arasındaki ilişkiler tanımlanmaktadır.

$$GR_t = \beta_0 + \beta_1 D_t + \beta_2 INF_t + \beta_3 I_t + v_t \quad (2)$$

Bütçe açığı ise temel olarak reel output düzeyinin (reel GSMH) ve kukla değişken (D)’nin bir fonksiyonu olarak ifade edilmiştir.

$$BA_t = \delta_0 + \delta_1 D_t + \delta_2 GNP_t + \varepsilon_t \quad (3)$$

Eğer ampirik denklemler (1), (2) ve (3)'de α_1 , β_1 ve δ_1 parametreleri sıfırdan büyük ve istatistiksel olarak anlamlı ise, oportünist siyasal iktidarların genel seçimlerden önce genişletici iktisadi politikalar izledikleri sonucuna ulaşabiliriz (EDWARDS, 1993). Ayrıca, yukarıdaki modellere kukla değişken D_t 'nin gecikmeli değerleri de eklenebilir. HENDRY (1980) genelden özele (general to specific) yöntemine göre oluşturacağımız dinamik modellerde kukla değişkenin gecikmeli etkileri de gözönüne alınacaktır. Yukarıdaki ampirik modeller pragmatik biçimde oluşturulmuştur ve açıklayıcı değişkenlerin seçiminde daha önceki çalışmalar temel alınmıştır.

Uzun-dönem statik ilişkileri temsil eden denklemlere (1-3) ilaveten, kısa-dönemli dinamik ilişkileri analiz etmek için HENDRY (1980) modelleme stratejisinden yararlanılmıştır. HENDRY (1980) yaklaşımının temel metodolojik yeniliklerinden biri, güvenilir modeller oluşturabilmek için ekonometrik modelin kurulmasına bir genel model ile başlanması gerektiğini ileri sürmesidir. İktisadi olarak anlamlı sınırlamaların seri biçimde test edilmesiyle bu model küçültülmeye çalışılır. Hendry tarafından önerilen genelden özele (general to specific) modelleme stratejisine göre, sınırlanmamış dinamik bir model kısıtlamalara ilişkin çok sayıda testin yardımıyla sınanır, dönüştürülür ve daha küçük bir modele indirgenir. HENDRY / RICHARD (1983) gerçeğe en yakın özel modelin seçilmesi için çeşitli kriterler önermektedir. Modelin veriler ve iktisat teorisi ile tutarlı olması ve rakip modelleri de içerecek biçimde oluşturulması bu kriterler arasındadır. Eğer önerilen bir model alternatif model tarafından oluşturulan sonuçları açıklayabiliyorsa, önerilen modelin alternatif bir modeli kapsadığı söylenir.

4.2. Ampirik Sonuçlar

Ampirik analizimizde ilk aşama değişkenlerin zaman serisi özelliklerini araştırmaktır. Değişkenlerin durağanlık sıralarını belirlemek amacıyla ADF (Augmented Dickey-Fuller) testi yapılmış ve Tablo 1'de gösterilmiştir. Değişkenlerin gecikme sayısı, Schwarz Kriteri (SC)'ne göre belirlenmiştir. Tablo 1'den de görüleceği gibi, döviz kuru değişkeni dışında bütün değişkenler birinci sıra fark durağandır. Dolayısıyla, koentegrasyon analizi yardımıyla uzun-dönem denge ilişkileri araştırılabilir.

Tablo1. ADF Test Sonuçları

DEĞİŞKENLER	DÜZEY ADF (trend)		1.SIRA FARK ADF (trend)	
INF	-3.08	k:1	-5.22 ^a	k:1
BA	-2.19	k:3	-3.93 ^b	k:3
GR	-2.70	k:1	-5.66 ^a	k:3
EXC	-4.27 ^a	k:3	-7.49 ^a	k:3
M	-2.41	k:1	-5.27 ^a	k:1
GNP	-2.66	k:4	-3.92 ^b	k:4
I	-2.62	k:3	-6.28 ^a	k:3

Notlar: k: Schwarz kriterine göre seçilen optimal gecikme uzunluğu. ^a: %1 düzeyinde birim kök hipotezi reddedilmektedir, ^b:%5 düzeyinde birim kök hipotezi reddedilmektedir.

(1), (2) ve (3) nolu modeller klasik en küçük kareler yöntemiyle tahmin edilerek, HENDRY (1980) yaklaşımı çerçevesinde *uzun dönem statik model* tahmin sonuçları elde edilmiştir. Parantez içindeki değerler t-istatistikleridir. Daha sonra, ENGLE-GRANGER (1987)'in artıklara-dayalı (residual-based) koentegrasyon testi her bir denkleme uygulanmış ve bu denklemlerin birer uzun-dönem denge ilişkisini tanımladıkları sonucuna varılmıştır. Uzun dönem statik model tahmin sonuçları aşağıda verilmektedir.

$$INF_t = 0.2181^a - 0.027 D_t + 0.232^a M_t + 0.449^a EXC_t + 0.163 \quad (4)$$

(5.045) (-0.508) (4.497) (11.29) (1.319)

$$R^2 = 0.80 \quad F=60.46 \quad DW= 0.69 \quad ADF(u) = -4.35$$

$$GR_t = 0.1089^b - 0.0432 D_t + 0.548^a INF_t + 0.371^b I_t \quad (5)$$

(2.104) (-0.719) (7.925) (6.521)

$$R^2= 0.75 \quad F=57.65 \quad DW=1.03 \quad ADF(v) = -4.29$$

$$BA_t = -0.312^a + 0.102^a D_t + 1.84E-05^a GNP_t \quad (6)$$

(-4.629) (2.498) (6.706)

$$R^2 = 0.45 \quad DW = 1.48 \quad F = 26.12 \quad ADF(\epsilon) = -4.15$$

(^a : %1 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir; ^b : %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir).

Uzun-dönem statik ilişkileri ifade eden tahmin sonuçları yanında, kısa-dönemli dinamik ilişkileri analiz etmek için HENDRY'nin genelden özele yaklaşımına uygun dinamik modeller oluşturulmuştur. HENDRY modelleme stratejisine uygun olarak, sınırlanmamış dinamik genel modeller çeşitli testlerin yardımıyla (Wald-F, olabilirlik oranı, Lagrange çarpanı, vb.) özel modellere indirgenir. Aşağıda bu çok sayıda açıklayıcı değişken içeren genel otoregresif gecikmeli dağılım modelleri ile sadece önemli değişkenleri içeren özel modellere ilişkin tahmin sonuçları sunulmaktadır (Tablolar 1-6).

Bütçe açıklarına ilişkin uzun-dönem statik model tahmin sonuçlarına göre, seçimlerin etkisini yansıtan kukla değişkenin bütçe açığı değişkeni üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Ayrıca, kukla değişkene ilişkin katsayının pozitif olması, seçim dönemlerinde bütçe açıklarının artma eğiliminde olduğunu ifade etmektedir (bakınız denklem (6)). Tablo 6' daki kısa-dönem dinamikleri yansıtan özel model de benzer sonuçlar vermektedir. Buna karşın, enflasyona ilişkin uzun-dönem statik model sonuçlarına göre, genel seçimlerin enflasyon üzerindeki eşzamanlı etkisini yansıtan kukla değişkene ilişkin katsayı istatistiksel olarak anlamsızdır (bakınız denklem (4)). Benzer biçimde, kısa-dönemli dinamikleri yansıtan Hendry yaklaşımına uygun özel model sonuçlarına göre, genel seçimlerin enflasyon üzerinde gecikmeli bir etkisi de gözlemlenmemektedir (Tablo 2).

Son olarak, (5) numaralı uzun-dönem statik denklemin incelenmesi sonucu görülmektedir ki, seçimleri temsil eden kukla değişkenin iktisadi büyüme üzerinde eşzamanlı olarak anlamlı bir etkisi yoktur. Ayrıca, Tablo 4'de verilen ve kısa-dönemli dinamikleri yansıtan özel modele ilişkin sonuçlara göre, seçimlerin iktisadi büyüme üzerinde herhangi bir gecikmeli etkisi de bulunmamaktadır. Bu tahmin sonuçlarına göre, seçimlerin bütçe açığı değişkeni üzerinde siyasal devresel dalgalanmalar yarattığı söylenebilir. Buna karşın, seçimlerin iktisadi büyüme ve enflasyon değişkenleri üzerinde devresel dalgalanmalar meydana getirdiğine ilişkin herhangi bir ampirik kanıt bulamadık.

Tablo 1. Enflasyon denklemi için genel model

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistikleri
EXC _t	0.459	11.36
BA _t	0.148	1.480
D _t	0.022	0.620
M _t	-0.172	-2.050
INF _{t-1}	0.611	6.710
EXC _{t-1}	-0.122	-1.750
BA _{t-1}	0.034	0.340
M _{t-1}	0.173	2.240
D _{t-1}	0.036	1.010
Sabit terim	0.057	1.420
$R^2 = 0.92$; $F = 78.45$; $DW = 1.98$		

Not: Schwarz Kriterine (SC) göre seçilen gecikme uzunluğu 1 olarak belirlenmiştir.

Tablo 2. Enflasyon denklemi için özel (specific) model

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistikleri
EXC _t	0.371 ^a	13.82
BA _t	0.171 ^b	2.180
INF _{t-1}	0.482 ^a	11.00
Sabit terim	0.124 ^a	4.110
$R^2 = 0.91$; $F=207.68$; B-G LM test: $F = 0.014 (0.98)$; ARCH-LM = 0.32 (0.56); $DW=1.96$; Jarque-Bera=0.357 (0.83); $F_{Restricted}=10.02$		

Notlar: ^a: % 1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir ^b: % 5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 3. İktisadi büyüme denklemi için genel model

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistikleri
INF_t	0.5370	4.953
I_t	0.3820	4.046
D_t	-0.0350	-0.667
GR_{t-1}	0.4700	3.310
INF_{t-1}	-0.0009	-0.596
I_{t-1}	-0.0026	-2.710
D_{t-1}	0.0301	0.580
Sabit terim	0.0031	0.059
$R^2 = 0.83$; $F = 37.81$; $DW=2.14$		

Not: Schwarz Kriterine (SC) göre seçilen gecikme uzunluğu (k=1) dir.

Tablo 4. İktisadi büyüme denklemi için özel model

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistikleri
INF_t	0.518 ^a	7.79
I_t	0.310 ^a	5.27
GR_{t-1}	0.153 ^a	2.58
Sabit terim	0.057	1.13
$R^2=0.77$; $F =68.83$; $ARCH-LM=0.52$ (0.47); $Jarque-Bera=2.40$ (0.30); $F_{RESTRICTED} =15.89$.		

Not: ^a: % 1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 5. Bütçe açığı denklemi için genel model

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistikleri
GNP_t	-2.00E-06	-0.18
D_t	0.106	2.69
BA_{t-1}	0.320	2.49
GNP_{t-1}	1.47E-05	1.44
D_{t-1}	-0.077	-1.87
Sabit terim	-0.210	-2.59
$R^2 = 0.52$; $F = 12.86$; $DW = 2.16$		

Not: Schwarz Kriterine (SC) göre seçilen gecikme uzunluğu (k=1) dir.

Tablo 6. Bütçe açığı denklemi için özel model

Değişkenler	Katsayılar	t-istatistikleri
BA_{t-1}	0.245 ^b	2.066
GNP_{t-1}	1.41E-05 ^a	3.950
D_t	0.111 ^a	2.790
Sabit terim	-0.230 ^a	-3.109
$R^2 = 0.49$; $F = 19.73$; B-G LM test: $F = 0.49$ (0.50); ARCH-LM=0.43 (0.51); $F_{RESTRICTED} = 11.02$.		

Notlar: ^a: % 1 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir ^b: % 5 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Bu çalışmanın diğer bir önemli amacı, hükümeti oluşturan partilerin siyasal veya ideolojik eğilimlerinin makroiktisat politikaları üzerindeki etkilerini araştırmaktır. Dolayısıyla, daha önce tanımladığımız Z1, Z2 ve Z3 kukla değişkenlerini ampirik modellerimize dahil ederek, iktidarların siyasal eğiliminin makroekonomik performans üzerinde herhangi bir etkisi olup olmadığını inceleyeceğiz. İlk olarak, sol-eğilimli partilerin hükümete katılmasının, makroekonomik politika sonuçlarını anlamlı biçimde etkileyip etkilemediğini (7), (8) ve (9) numaralı regresyon denklemlerin kullanarak inceleyeceğiz (veri seti 1987(1)-2002(2) üç aylık verilerini kapsamaktadır). Z1 kukla değişkenine ilişkin katsayının bu denklemlerin herbirinde istatistiksel olarak anlamsız bulunması

gösteryor ki, bir merkez-sol partinin hükümette bulunması makroekonomik sonuçlar üzerinde sağ partilerden farklı herhangi bir etki yaratmamaktadır. Dolayısıyla, merkez-sol partiler iktisadi büyüme, enflasyon ve bütçe açığı değişkenleri üzerinde sağ partilerden farklı herhangi bir niteliksel etki meydana getirememektedirler.

Diğer yandan, sağ partiler arasında da bir ayırma giderek, merkez-sağ partiler dışında kalan diğer sağ-kanat (far-right) partilerin makroekonomik politikalar üzerindeki etkilerini inceleyeceğiz. Bu sağ-kanat partiler; iktidarda bulunduğu dönemde islamcı ideolojiyi savunan RP ve milliyetçi ideolojiyi benimseyen MHP'dir. (10), (11) ve (12) numaralı regresyon denklemlerinde Z2 kukla değişkenine ilişkin katsayı istatistiksel olarak anlamsız bulunduğundan, islamcı ideolojiyi benimseyen siyasal partinin makroiktisat politikaları üzerinde diğer partilerden farklı bir etkisinin bulunduğu söylenemez. Buna karşın, milliyetçi ideolojiyi benimseyen partinin hükümete katıldığı dönemde, bütçe açıklarının artış gösterdiği ve iktisadi büyüme hızının düşme eğilimine girdiği gözlemlenmektedir. (11) ve (12) numaralı denklemlerde Z3 kukla değişkenine ilişkin katsayısının istatistiksel olarak anlamlı çıkması bu sonucu doğrulamaktadır. (Not: aşağıdaki denklemlerde parantez içindeki değerler t-istatistikleridir. Ayrıca, ^a: %1 düzeyinde, ^b : %5 düzeyinde ve ^c : %10 düzeyinde anlamlılığı belirtmektedir).

$$INF_t = 0.2151^a + 0.231^a M_t + 0.455^a EXC_t + 0.261^c BA_t + 0.0158 Z1_t \quad (7)$$

(4.844) (4.360) (10.96) (1.789) (0.458)

$$R^2 = 0.79; F = 55.74$$

$$GR_t = 0.130^b + 0.562^a INF_t + 0.366^a I_t - 0.0312 Z1_t \quad R^2 = 0.74; F = 50.58 \quad (8)$$

(2.280) (7.769) (6.021) (-0.952)

$$BA_t = -0.289^a + 0.00000176^a GNP_t + 0.00399 Z1_t \quad R^2 = 0.41; F = 20.95 \quad (9)$$

(-3.644) (4.705) (0.133)

$$INF_t = 0.2052^a + 0.252^a M_t + 0.459^a EXC_t + 0.217 BA_t - 0.066 Z2_t - 0.0021 Z3_t \quad (10)$$

(4.493) (4.423) (11.41) (1.194) (-1.081) (-0.041)

$$R^2 = 0.79; F = 44.75$$

$$GR_t = 0.1916^a + 0.541^a INF_t + 0.277^a I_t + 0.074 Z2_t - 0.076^c Z3_t \quad R^2 = 0.74; F = 40.25 \quad (11)$$

(2.802) (7.805) (3.800) (1.217) (-1.672)

$$BA_t = -0.1538^b + 0.00000109^a GNP_t + 0.0138 Z2_t + 0.128^a Z3_t, R^2 = 0.57; F = 26.53 \quad (12)$$

(-2.294) (3.743) (0.343) (4.649)

5. Özet ve Sonuçlar

Enflasyon, stabilizasyon ve mali açıkların siyasal ekonomisi üzerine yeni yapılan çalışmalar, siyasal sistemin formel niteliklerinin makroekonomi yönetimini nasıl etkilediği konusunda çeşitli analitik açıklamalar geliştirmişlerdir. Bugüne kadar gerçekleştirilen ampirik çalışmalar geliştirmekte olan ülkelerde makroekonomik sonuçların, iktidarların siyasal hedeflerine sistematik biçimde tepki verdiği yönünde kuvvetli kanıtlar içermese bile, iktisadi sonuçların (outcomes) siyasal kurumların sınırladığı bir çerçevede içindeki tercihleri yansıttığı kabul edilmektedir. Ayrıca, yapısal reformların uzun dönemli siyasal sonuçlarının ve risklerinin bulunduğu belirtilmektedir. Diğer yandan, demokratik ülkelerde makroiktisat politikası araçlarının yönetiminde partizan (ideolojik) etkilerin önemli bir rol oynayabileceği vurgulanmaktadır.

Bu çalışmada ilk olarak, Türkiye ekonomisine ilişkin 1987:1-2003:1 dönemi üç aylık verilerini kullanarak, makroekonomik değişkenlerde sistematik siyasal nedenli devresel dalgalanmaların bulunup bulunmadığını ampirik olarak inceledik. Ekonometrik bulgularımıza göre, genel seçim dönemlerinde bütçe açıklarının arttığı gözlemlenmektedir. Buna karşın, Hendry'nin genelden özele yaklaşımı ve koentegrasyon analizi ile incelediğimiz kısa ve uzun-döneme ilişkin tahmin sonuçlarına göre, seçimlerin enflasyon ve iktisadi büyüme üzerinde istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunamadı. Dolayısıyla, ampirik bulgularımız ışığında, oportünist siyasal iktidarların yeniden seçilme olasılıklarını arttırmak amacıyla izledikleri genişletici politikaların, bütçe açığı değişkeni üzerinde devresel dalgalanmalar yarattığı söylenebilir. Gelişmekte olan ülkelerde, siyasal iktidarlar bilgisiz ve uzağı göremeyen (myopic) seçmenleri manipüle etmek amacıyla popülist harcama politikaları izleyebilirler.

Diğer yandan, bu çalışmada incelenen bir diğer önemli konu ise makroekonomik performans üzerinde partizan (ideolojik) etkilerin araştırılmasıdır. Ampirik bulgularımız gösteriyor ki merkez-sol bir partinin hükümet ortağı olması iktisadi büyüme, enflasyon ve bütçe açığı değişkenleri üzerinde önemli bir etki meydana getirmemektedir. Dolayısıyla, sağ ve (merkez) sol kanat partilerin makroekonomik performansları arasında ideolojiden kaynaklanan herhangi bir farklılığın bulunduğu söylenemez. Benzer biçimde, aşırı-sağ (far-right) kanat partilerden islamcı partinin iktidarda bulunduğu dönem ile diğer dönemler arasında da makroiktisat politikaları bakımından önemli bir farklılık bulunmamaktadır. Buna karşın, milliyetçi ideolojiyi benimseyen partinin iktidarda bulunduğu dönemde bütçe açıklarının daha hızlı artma eğilimine girdiği

ve iktisadi büyümenin yavaşladığı gözlemlenmektedir. Bununla birlikte, sözkonusu partinin siyasal iktidarı merkez-sol ve merkez-sağ partilerle paylaştığının da gözönüne alınması gerekmektedir.

Özetle, bu çalışmadaki ampirik bulgular ışığında, değişik siyasal iktidarların ideolojik farklılıklarının Türkiye’de uygulanan iktisat politikalarını önemli biçimde etkilediğini söylemek oldukça zordur. Bu sonuç, yapısal faktörlerin önemi ve/veya neo-liberal ideolojinin uygulanan iktisat politikalarına uzun bir süredir egemen olması ile açıklanabilir.

EK :

Türkiye’de Milletvekili Genel Seçimleri Tarihleri:

<u>Tarihi</u>	<u>Türü</u>
29 Kasım 1987:	Milletvekili Seçimi, Erken Seçim.
20 Ekim 1991 :	Milletvekili Seçimi, Erken Seçim
24 Aralık 1995:	Milletvekili Seçimi, Erken Seçim
19 Nisan 1999 :	Milletvekili Seçimi, Erken Seçim
3 Kasım 2002 :	Milletvekili Seçimi, Erken Seçim

Türkiye’de 1987:1-2002:2 Döneminde Siyasal İktidarların Parti Kompozisyonu

Merkez-Sağ Parti İktidarları

<u>Tarihler</u>	<u>Siyasal Parti</u>	<u>Başbakan</u>
13.12.1983 - 21.12.1987	(ANAP)	Turgut Özal
21.12.1987 - 9.11.1989	(ANAP)	Turgut Özal
9.11.1989 - 23.6.1991	(ANAP)	Yıldırım Akbulut
23.6.1991 - 20.11.1991	(ANAP)	Mesut Yılmaz

Merkez-Sağ ve Merkez Sol Partiler Koalisyonları

<u>Tarihler</u>	<u>Siyasal Partiler</u>	<u>Başbakan</u>
21.11.1991 - 25.6.1993	(DYP-SHP)	Süleyman Demirel
25.6. 1993 - 5.10.1995	(DYP-SHP)	Tansu Çiller
5.10.1995 - 30.10.1995	(DYP-SHP)	Tansu Çiller
30.10.1995 - 6.3.1996	(DYP-CHP)	Tansu Çiller

6.3.1996 - 28.6.1996	(ANAP-DYP)	Mesut Yılmaz
30.6.1997 - 11.1.1999	(ANAP-DSP-DTP)	Mesut Yılmaz
11.1.1999 - 28.5.1999	(DSP-ANAP)	Bülent Ecevit

Merkez-Sağ ve İslamcı Partiler Koalisyonu

<u>Tarih</u>	<u>Siyasal Partiler</u>	<u>Başbakan</u>
28.6.1996 - 30.6.1997	(RP-DYP)	Necmettin Erbakan

Merkez-Sol, Merkez Sağ ve Milliyetçi Partiler Koalisyonu

<u>Tarih</u>	<u>Siyasal Partiler</u>	<u>Başbakan</u>
28.5.1999 - 3.11.2002	(DSP-MHP-ANAP)	Bülent Ecevit

Kaynakça

- AGENOR, P. R. / MONTIEL, P.J. (1991), "Exchange Rate Management and Credibility Issues in Developing Countries," *mimeo*.
- AGENOR, P. R. / MONTIEL, P.J. (1996), *Development Macroeconomics* (Princeton, New Jersey: Princeton University Press).
- ALESINA, A. (1987), "Macroeconomic Policy in a Two-Party System as a Repeated Game," *Quarterly Journal of Economics*, 102: 651-78.
- ALESINA, A. / TABELLINI, G. (1990), "A Political Theory of Fiscal Deficits and Debt in a Democracy," *Review of Economic Studies*, 57: 403-14.
- ALESINA, A. / ROUBINI, N. (1992), "Political Cycles in OECD Economies," *Review of Economic Studies*, 59: 663-688.
- ALESINA, A. / ROUBINI, N. / COHEN, G.D. (1997), *Political Cycles and the Macroeconomy* (MIT Press).
- AMES, B. (1987), *Political Survival: Politicians and Public Policy in Latin America* (Berkeley: University of California Press).
- BARRO, R. / GORDON, D. (1983), "Rules Discretion and Reputation in a Model of Monetary Policy," *Journal of Monetary Economics*, 91: 589-610.
- BATES, R. (1990), "Macropolitical Economy in the Field of Development," ALT, J.E./SHEPSON, K.A. (eds.), *Perspectives on Political Economy* (Cambridge: Cambridge University Press).
- BESLEY, T. / CASE, A. (1995), "Does Electoral Accountability Affect Economic Policy Choices?, Evidence from Gubernatorial Term Limits," *Quarterly Journal of Economics*, 110: 769-98.
- BORATAV, K. / YELDAN, A.E. / KÖSE, A.H. (2000), "Globalization, Distribution and Social Policy: Turkey, 1980-1998," *Center for Economic Policy Analysis (CEPA) Working Paper Series I, WP No.20* (New York: New School University).
- CİZRE-SAKALLIOĞLU, Ü. / YELDAN, A.E. (1999), "Dynamics of Macroeconomic Disequilibrium and Inflation in Turkey: The State, Politics, and the Markets under a Globalized Developing Economy," *Manuscript* (Bilkent University).
- CİZRE, Ü. / YELDAN, A.E. (2002), "Turkey: Economy, Politics and Society in the Post-Crisis Era," *Manuscript* (Bilkent University).

- COSETTI, G. / ROUBINI, N. (1993), "The Design of Optimal Fiscal Rules for Europe After 1992," TORRES, F./ GIAVAZZI, F. (eds.), *Adjustment and Growth in the European Monetary Union* (Cambridge: Cambridge University Press).
- EDWARDS, S. (1993), "The Political Economy of Inflation and Stabilization in Developing Countries," *NBER Working Paper No. 4319*.
- EDWARDS, S. / TABELLINI, G. (1991), "Explaining Fiscal Policy and Inflation in Developing Countries," *Journal of International Money and Finance*, 10: 516-48.
- ENGLE, R. F. / GRANGER, C. W. J. (1987), "Co-Integration and Error-Correction: Representation, Estimation and Testing," *Econometrica*, 55: 251-76.
- FREY, B.S. / EICHENBERGER, R. (1994), "The Political Economy of Stabilization Programmes in Developing Countries," *European Journal of Political Economy*, 10: 169-90.
- HAGGARD, S. / KAUFMAN, R. (1990), "The Political Economy of Inflation and Stabilization in Middle-Income Countries," *PRE Working Paper No. 444*, World Bank.
- HENDRY, D.F. (1980), "Predictive Failure and Econometric Modelling in Macroeconomics: Transactions Demand for Money," ORMEROD, P. (ed.), *Modelling the Economy* (London: Heinemann Educational Boks).
- HENDY, D.F. / RICHARD, J.F. (1983), "The Econometric Analysis of Economic Time Series," *International Statistical Review*, 51: 111-163.
- HIBBS, D. (1977), "Political Parties and Macroeconomic Policy," *The American Political Science Review*, 7: 1467-87.
- KARNIK, A.V. (1990), "Elections and Government Expenditures: the Indian Evidence," *Journal of Quantitative Economics*, 6: 203-12.
- KHEMANI, S. (2000), "Political Cycles in a Developing Economy: Effect of Elections in Indian States," *World Bank Working Paper No.2454*.
- KİBRİTÇİOĞLU, A. (2001), "Causes of Inflation in Turkey: A Literature Survey with Special Reference to Theories of Inflation," *University of Illinois at Urbana-Champaign, Office of Research Working Paper No.01-0115*.
- LINDBECK, A. (1976), "Stabilization Policies in Open Economies with Endogenous Politicians," *American Economic Review Papers and Proceedings*: 1-19.
- NORDHAUS, W.D. (1975), "The Political Business Cycle," *Review of Economic Studies*, 42: 169-190.
- ÖNİŞ, Z. (1997), "Democracy, Populism and Chronic Inflation in Turkey: The Post Liberalization Experience," *Yapı Kredi Economic Review*, 8: 33-50.
- PERSSON, T. / TABELLINI, G. (1990), *Macroeconomic Policy, Credibility and Politics* (New York and Melbourne: Harwood Academic Publishers).
- ROGOFF, K.A. (1987), "Reputational Constraints in Monetary Policy," *Carnegie Rochester Conference Series on Public Policy*, 26: 141-81.
- ROGOFF, K.A. (1990), "Equilibrium Political Budget Cycles," *American Economic Review*, 80: 21-36.
- ROGOFF, K.A. / SIBERT, A. (1988), "Elections and Macroeconomic Policy Cycles," *Review of Economic Studies*, 60: 1-16.
- ROUBINI, N. / SACHS, J. (1989), "Political and Economic Determinants of Budget Deficits in the Industrial Democracies," *European Economic Review*, May: 903-33.
- SARGENT, T. (1982), "Stopping Moderate Inflation," DORNBUSCH, R./SIMONSEN, M. (eds.), *Inflation, Debt and Indexation* (Cambridge, MA: MIT Press).
- SCHUKNECHT, L. (1996), "Political Business Cycles and Fiscal Policies in Developing Countries," *KYKLOS*, 49: 155-170.
- STIGLITZ, J. (2002), *Globalization and Its Discontents* (New York: W.W. Norton & Company).
- TUFTE, E.R. (1978), *Political Control of the Economy* (Princeton: Princeton University Press).
- WHITEHEAD, L. (1990), *Political Explanations of Macroeconomic Management: A Survey* (Oxford, Nuffield College, Unpublished).